

ויקח יוסף וגו' את אפרים כימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאל מימין ישראל (מה, יג).

ויקח יוסף וגו' את אפרים כימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאל מימין ישראל (מה, יג).

כס"ג

ויקח יוסף וגו' את אפרים כימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאל מימין ישראל (מה, יג). הבא לקראת חברו ימינו כנגד שמאל חבר

וכיון שהוא הבכור מיומן לברכה. ולהלן: וירא יוסף וגו' וירע בעיניו וגו' כי זה הבכור שים ימינך על ראשו, וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי וגו', ובאמת יש כאן שאלה, כי מה היתה תשובתו של יעקב ידעתי בני ידעתי, הלא זה הוא אשר הרע לו ליוסף, כי אחרי שמנשה הוא הבכור, והבכור הוא הצריך לתת מיומן לברכה, ועל כן רצה שיברך את מנשה על ימינו, ומה יתן לו תשובתו ידעתי בני ידעתי.

ל' יוסף

מזה תראו כי לא כפי שרגיל אצלנו שהולכים אצל "איש צדיק" לבקש ממנו "ברכה", ותשוב כי האיש הצדיק ודאי יש לו "קופסה" מלאה ברכות, ומבקש הוא ממנו שיחן לו אחת מהם, לא כן הוא הרבר, גם לברכות יש מהלך נסדר, רק זה המוכן ותמותאם לזאת הברכה, רק אליו הברכה תגיע, אבל בשום אופן לא ישיגנה זה שאינו ראוי לה, ולא תחול על זה שאינו מותאם לה. (ועיין דהרי"א מאמר קג).

הח"ח זצ"ל היה רגיל להשיב לבאים אצלו לבקש ברכות: מריה דאברהם! מה רבו הברכות ללומד פרק אחד במשניות! ומה אתם באים אצלי! ודאי כי הח"ח זצ"ל לא היה ח"ו מונע טוב מבעליו, אלא הבקורת שלו היה עליהם על סברם כי ברכה מאיש צדיק תפעול יותר מלימוד התורה, והרי היא הלא מקור הברכה, ברכות לא נמצאות ב"קופסאות" של צדיקים לחלקם לכל הבא אחריהם, לברכה צריכים להיות מותאמים לה, ומי הוא זה תודע את הסדר והמהלך של ברכה?

הנה אחרי שבסדר הברכה צריך להיות כי הבכור יהיה מיומן לברכה, הנה לא שייך להפוך בזה, כי מצד סוד הברכה לא תבוא בדרכים אחרים, ויוסף שסבר כי מנשה הוא הבכור, הוא הקודם והוא המיומן לברכה, הנה ודאי הרע לו על המעשה, ולא משום כדי להחשיב את הבכור, ושלא לתת את הצעיר לפני הבכור ממנו, אלא משום שלדעתו לא תחול הברכה בשום אופן על בניו עכשיו אחרי כי הופרע סדרה ובוטל מהלכה, וע"כ ביקש שים ימינך על ראשו, וברכם מראש עוד פעם, וע"ז היא שבאה תשובתו של יעקב, כי לא טעה כלום, אלא ידע היטב כי מנשה הוא הבכור, וגם ידע היטב מהלך הברכות, אולם בכוונה הוא אשר מקדים את הקטן לפני הגדול, כי אמנם הקטן יגדל על הגדול, וישם לשעה ולדורות את אפרים לפני מנשה, קבע אותם להקדימם כן באמת לכל דבר, גם לדגלים גם בחנוכת הנשיאים, וא"כ לא טעה כלום במהלך הברכות, וכמו שעשה כן הוא סדרם באמת, וכן יהיה סדרם לעתיד, כן יברך ישראל לאמור ישימן א-להים כאפרים וכמנשה. (ועיין רמב"ן כאן פסוק י).

מנשה ואפרים כסמל ודוגמא לילדים מחונכים

ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר ישמך אלקים כאפרים וכמנשה (מה, כ)

(2) הנ"ל

1 פירש רש"י, בך יברך ישראל היינו הבא לברך את בניו יברכם בברכה הזו "ישמך אלקים כאפרים וכמנשה. ורבים תמהו מדוע בחר לו יעקב את אפרים ומנשה שכל אב יברך את בניו שיזכו להיות כמותם, מה הדבר המיוחד שראה בהם ולא ראה בבניו הצדיקים.

וראיתי במפרשים ב' תירוצים בזה: א. שיעקב אבינו עמד והתבונן מה גרם שאחיו של יוסף שנאו אותו ונסתלקה ממנו השכינה כ"ב שנים והיה שריו בצער עצום כל אותם השנים ולא יכל להתנחם ויתגלגל למצרים, הרי כל זה נבע בגלל הקנאה ששלטה בבניו כדכתיב "ויקנאו בו אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום", והנה עתה עומדים לפניו בני יוסף מנשה הבכור ואפרים הקטן, בודאי שמן הראוי היה שיעקב אבינו יקדים את מנשה לכל דבר, וכמו שעשה יוסף שלקח את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין אביו, יוסף נזהר מכבודו של מנשה הבכור ודואג ששום פגיעה לא תהיה למנשה הבכור.

1

1 / אכן יעקב אבינו שיכל ידיו ושם את יד ימינו החשובה יותר על ראש הצעיר אפרים ואת שמאלו הפחות חשובה על ראש מנשה הבכור, נתאר לנו באותו רגע איזה פגיעה עצומה צריך להרגיש מנשה הבכור, שהרי אפילו יוסף נבהל ממנה וניסה להטות יד אביו, עד שאמר לו יעקב "ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגויים". יעקב מוסר מסר ליוסף הצדיק שהוא יודע מהכל ובכוונה תחילה הוא משכל ידיו, בהשמע דברים שכאלו כל אדם היה נפגע קשות ומקנא באחיו הקטן, אולם יעקב אבינו רואה ברוח קודשו שמנשה לא מקנא באחיו, ואף אפרים הקטן לא מתרברב על אחיו הגדול שניהם מתנהגים כבעלי מידות מופלגים, גדלות כזו לא זכה יעקב אבינו לראות בבניו.

(3) pe

6

11 משום כך אמר יעקב "בך יברך ישראל" שכל אבא יברך את בניו בברכה "ישמך אלוקים כאפרים וכמנשה", ויזכה לראות בבניו גדלות במידות לא קנאה לא שנאה ולא גאווה המוציאים את האדם מן העולם.

והפירוש השני הוא, יעקב אבינו בראותו את מנשה ואפרים הנמצאים בארץ מצרים לבדם ארץ שמלאה כישופים מלאה בזימה ומלאה בטומאה, עם כל זאת מנשה ואפרים לא מושפעים כלל מהסובב אותם ועובדים את הקב"ה במסירות נפש עצומה ללא כחל וסרק, באמיתיות גדולה בקדושה ובטהרה, מבנים כאלה יעקב אבינו מתפעל.

16

21 אמנם גם בניו של יעקב אבינו זכו למעלות רבות קדושים וטהורים שבטי יה, אכן מהם אין כל כך מה להתפעל כי היו כל הזמן תחת אהלו של אביהם יעקב הצדיק, שבכל רגע היה מנחה אותם ומדריך אותם ומלמד אותם לגדול בתורה ויראה, בכך אין זה פלא שיגדלו כך.

24 לא כן מנשה ואפרים הנמצאים בארץ זרה מלאה טומאה וגילולים ועם זאת נשארים בצדקתם ולא מושפעים מהסביבה כלל, לזה אמר יעקב אבינו בך יברך ישראל "ישמך אלקים כאפרים וכמנשה" שכל אבא יזכה לראות את בניו צדיקים ולא מושפעים מהסביבה הסובבת אותם.

הקבצו ושמו בני יעקב ושמו אל יעקב אביכם (מס, ב).

<p>שם הוא שם של המלאכים ולכן בני אדם אומרים אותו נחשאי, ומשו"ה גם יעקב אמר ברוך שם נחשאי לדעת הילקוט.</p> <p>והנה בתרגום ירושלמי מנא דיעקב ענה יחא שמי רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, וכבר כתבו דיהא שמי רבא הוא תרגומו של ברוך שם, אבל ז"צ מ"ט יעקב אמר יחא שמי רבא והוא אומרים ברוך שם.</p> <p>ויראה דאחא נגמ' שם ובתרגום ירושלמי שניקש יעקב לגלות את הק"ק ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמה חס ושלום יש במטמי פקול באנרהם ויחזק ולכך עניו לו השבטים שמה ישראל יכו' שאין בלבנו אלא אחד. ויראה דק"ל להט"י דכיון שנסתלקה ממנו שכינה חשש שמה אחד מבניו מרמה אותו וכמו שרימה עשיו ליעקב ולכך אמר יחא שמי רבא בקול רם,</p>	<p>בפסחים נ"ו, ה' אחא דהשבטים אמרו שמה ישראל ויעקב ענה ברוך שם. אמרו רבנן היכי נעביד נאמרזבו לא אמרו משה רבינו, לא נאמרזבו אמרו יעקב החקיטו שיהיו אומרים אותו נחשאי. הרי מבורך נגמ' דיעקב אמר ברוך שם בקול רם, ורק דאנו. אומרים אותו נחשאי מפני דמשה לא אמרו. אולם ז"ל הילקוט כאן וצ"ל ואתחנן רמו תמל"ד התחיל אומר בלחשה ברוך שם. ויכוד הדבר עפי"מ דאחא שם בילקוט דכשעלה משה למרום שמה מלאכי השרת מקלסין ברוך שם והורידו לישראל ילמה אין אומרים אותו בפרהסיא משל למה"ד לאחד שגגב תכשיט מתוך פגטין של מלך ואמר לשמו אל המקשטי זה בפרהסיא אלא צמון צימך, אבל ציוה"כ שהן נקיים כמלאכים הן אומרים אותו בפרהסיא. הרי דהשנה של ברוך</p>
---	---

(4)

יחא שמי רבא

(2)

(12) pc

The Biblical commentators ask why Joseph did not simply assign his two sons, Manasseh and Ephraim, the task of his interment. The answer is that Joseph was not only concerned about his final resting place, but about his very legacy. He was torn from his family, estranged in Egyptian exile for so long that he required a spiritual realignment with the rest of the Children of Israel.

To accomplish this realignment, Joseph had to repair the breach in the relationship with his brothers, a relationship that had been strained since childhood. He somehow had to inculcate love and respect where previously there had been distrust and fear. His legacy had to be redefined and redeemed, with acknowledgement by his brothers and their descendants of his pivotal role in the continuity of the Jewish nation.

There is a subtle double meaning in Joseph's request. וְיָרִידוּ אִתִּי מִצְרָיִם, And you shall take up my bones: the removal of my remains from Egypt should "elevate" my standing from estrangement to an integral constituent of the tribes of Israel.

In this way the antithesis of Joseph's dream came to pass. Joseph figuratively prostrated himself before his own brothers as he begged them to fulfill his dying request. He was now utterly dependent on his brothers to attain his own redemption.

On the night when the Jews were ready for their triumphant exodus from Egypt, the Midrash relates that Moses delayed their departure as he searched for Joseph's coffin (*Shemos Rabbah* 20:19). In this way, Moses acknowledged the importance of Joseph and his spiritual mission as the paragon of Jewish commitment in exile. Joseph had demonstrated that one could identify as a Jew and act in accordance with Jewish precepts, both in poverty as a slave and in royal grandeur as the ruler of Egypt. Without his example as a precedent, Jews could not have endured the centuries of enslavement in Egypt.

And why was Moses so dedicated to this task? The commentators suggest this was because he was a grandson of Levi, Joseph's greatest antagonist: Simeon and Levi are brothers; instruments of violence are their weapons (49:5). Levi was among the greatest of scoffers as Joseph recounted his dreams. But through his great descendant Moses, Levi vicariously acknowledged his mistake. The Talmud (*Sotah* 20b) comments on the phrase in Exodus (13:19): And he [Moses] took Joseph's bones with him—with him in his abode. Moses not only physically carried Joseph's coffin, but internalized Joseph's legacy. Moses acknowledged that the entire nation owed their everlasting gratitude to Joseph, not only for their physical well-being—a gratitude that was already expressed, as foretold in the first dream—but also, and perhaps mainly, for his spiritual leadership and example as represented in his second dream.

This belated recognition constituted the complete fulfillment of the sun, the moon, and eleven stars were prostrating themselves to me (37:9). Could there be a more beautiful example of such obedience than Moses carrying Joseph's coffin on his shoulders? Joseph's spiritual mission on earth was now validated, his second dream fulfilled in its entirety. (*De'ashot Harav*, pp. 61-63)

(5)